

**НАСТАВНО-НАУЧНОМ ВЕЋУ
ФИЛОЗОФСКОГ ФАКУЛТЕТА
УНИВЕРЗИТЕТА У БЕОГРАДУ**

Реферат о завршеној докторској дисертацији

Наставно-научно веће Филозофског факултета у Београду, на VII редовној седници одржаној 26.09.2019. године, изабрало нас је у Комисију за оцену и одбрану докторске дисертације, под називом „**Развијање дигиталне писмености у основној школи**“, докторанда Мирјане Сенић Ружић. Комисија у саставу проф. др Радован Антонијевић (ментор), проф. др Биљана Бодрошки-Спариосу, проф. др Александар Тадић и доц. др Саша Дубљанин, на основу проучене дисертације, подноси Већу следећи реферат о њеној оцени.

Основни подаци о кандидату и дисертацији:

Мирјана Сенић Ружић рођена је 1980. године у Београду. Завршила је Филолошку гимназију у Београду 1999. године. Педагогију на Филозофском факултету Универзитета у Београду уписала је 2005. године; 2009. награђена је за изузетан успех у студирању; а студије је завршила 2010, са општим успехом 9,61 и оценом 10 на дипломском испиту, стекавши звање дипломираног педагога. Године 2010. уписала је докторске студије на истом факултету и студијској групи.

У периоду од 2000. до 2002. године боравила је у Француској, на усавршавању француског језика. Стекла је Високу диплому Модерних француских студија (Alliance Française, Париз) за област Француски језик и књижевност 2001. године, и Диплому Високих француских студија (Alliance Française, Париз) за област Француски језик и историја 2002. године. Након тога, од 2002. године, Мирјана Сенић Ружић радила је као наставник француског и енглеског језика у школама страних језика, са децом предшколског и школског узраста и са одраслима, и у том периоду похађала је више

програма стручног усавршавања за наставнике страних језика у земљи и у иностранству (преко 100 сати стручног усавршавања).

Од 2011. ради као сарадник у настави, а од 2013. као асистент на Одељењу за педагогију и андрагогију Филозофског факултета у Београду, за ужу научну област Општа педагогија са методологијом и историја педагогије. Ангажована је на предметима: Основи педагошке науке, Савремени педагошки правци, Информационе технологије у образовању и Породична педагогија. Њена интересовања усмерена су на проучавање развијања дигиталне писмености, употребе дигиталних технологија у образовању, развијање наставничких компетенција, проучавање уџбеника, породичну педагогију и општа педагошка питања. Као истраживач сарадник била је ангажована на пројекту билатералне сарадње Србија-Словенија у оквиру истраживања на тему *Припрема будућих просветних радника за рад у инклузивном окружењу*, који реализују Филозофски факултет Универзитета у Београду и Филозофски факултет Универзитета у Љубљани. Такође је учествовала у припреми програма континуиране едукације: *Унапређење наставничких и менторских компетенција за образовање здравствених професионалаца* у оквиру пројекта Еразмус+ ReFEEHS. Поред тога, Мирјана Сенић Ружић обављала је послове секретара редакције часописа *Настава и васпитање* од 2016. до 2018. године.

У току свог досадашњег рада и учествовала је са саопштењима на међународним и националним скуповима, од којих је већина објављена у целини: **Сенић Ружић, М.** и М. Опачић (2013). Улога педагога у креирању нових облика on-line наставе, у Ж. Крњаја, Д. Павловић Бренеселовић и К. Поповић (ур.): Педагог између теорије и праксе (стр. 183-187). Београд: Институт за педагогију и андрагогију Филозофског факултета. [M63]; **Senić Ružić, M.** & Орачић, М. (2013). E-learning platform as a tool for acquiring digital competence, in: D. Milošević (Ed.), *International Conference on e-Learning, E-Learning 3; 2013; Belgrade* (pp. 83-89). Belgrade, Metropolitan University. [M33]; Antonijević, R., **Senić Ružić, M.** & Nikolić, N. (2013). Some specifics of distance education. In D. Milošević (Ed.), *International Conference on e-Learning, E-Learning 3; 2013; Belgrade* (pp. 101-104). Belgrade, Metropolitan University. [M33]; Александрић, Б. и **Сенић Ружић, М.** (2015). Употреба информационих технологија у настави и учењу - перспектива студената. У С. Дубљанин, М. Митровић и В. Орловић, (ур.), *Педагошки допринос унапређивању подучавања и учења: зборник радова*

(стр. 41-45). Београд: Филозофски факултет, Институт за педагогију и андрагогију, Педагошко друштво Србије. [M63]; Antonijević, R., **Senić Ružić, M.** i Nikolić N. (2015). Evaluating effects of teachers' professional training programs, in: S. Ševkušić, J. Radišić & D. Malinić (Eds.), *Challenges and dilemmas of professional development of teachers and leaders in education: Proceedings* (pp. 226-228). Belgrade: Institute for Educational Research. [M33]; Илић Рајковић, А. и **Сенић Ружић, М.** (2016). Употреба уџбеника у настави и квалитет васпитно-образовног процеса – преглед истраживања. У Л. Мишкељин, З. Шалић и Ј. Миљковић (ур.), *Вредновање у васпитно образовном процесу: зборник радова* (стр. 123-127). Београд: Филозофски факултет, Институт за педагогију и андрагогију, Педагошко друштво Србије. [M63]; Илић Рајковић А., **Сенић Руџић М.** & Лјујић, В. (2017). Board games and acquiring knowledge of history: research in university teaching. In *Changing media – changing schools?* abstract book (pp. 17). Lisbon: University Lusofona. [M34].

Објавила је самостално или коауторски неколико научних радова у домаћим и међународним публикацијама: **Сенић Ружић, М.** (2012). Глобализација и образовање – пут ка даљој стандардизацији или образовној диверсификацији; у Н. Вујисић Живковић, М. Митровић и К. Овесни (прир.): *Посебна питања квалитета у образовању* (стр. 255-270). Београд: Институт за педагогију и андрагогију Филозофског факултета. [M45]; Aleksendrić, B. & **Senić Ružić, M.** (2013). Self-assessment serving the purpose of improving the quality of education. In M. Despotović, E. Hebib & B. Németh (Eds.), *Contemporary issues of education quality* (pp. 469-483). Belgrade: University of Belgrade, Faculty of Philosophy, Institute for Pedagogy and Andragogy; Pécs: Faculty of Adult Education and HRD. [M14]; **Сенић Ружић, М.** (2015). Употреба информационо-комуникационих технологија у образовању – један од могућих одговора на образовне потребе XXI века. У Е. Хебиб, Б. Бодрошки-Спариосу и А. Илић-Рајковић (ур.): *Истраживања и развој квалитета образовања у Србији – стање, изазови и перспективе* (стр. 123-137). Београд: Филозофски факултет, Институт за педагогију и андрагогију. [M45]; Илић Рајковић, А. и **Сенић Ружић, М.** (2016). Проучавање уџбеника и педагошка прошлост: приказ савремених методолошких приступа. *Настава и васпитање*, год. 65, бр. 3, стр. 555-568. [M24].

Докторска дисертација Мирјане Сенић Ружић „**Развијање дигиталне писмености у основној школи**“ има 322 стране основног текста и следећу структуру: Теоријски оквир

истраживања (7–104); Методолошки оквир истраживања (105-135); Анализа и интерпретација резултата истраживања (136-291); Закључна разматрања (292-322). На крају рада наведен је списак коришћене литературе од 236 библиографских јединица. Рад обухвата и 20 страна прилога са инструментима коришћеним у емпиријском делу истраживања и биографијом кандидата.

Предмет и циљ дисертације:

Предмет дисертације је проучавање улоге школе и наставника у процесу развијања дигиталне писмености код ученика. Овако дефинисан предмет произлази из оствареног теоријског приступа истраживању, као и на основу развоја, стања и тенденција у проучавању концепта дигиталне писмености. Истраживање је утемељено на схватању дигиталне писмености као кључне животне вештине у дигиталном друштву, која се истовремено схвата и као услов али и као право за све грађане, па ју је, у складу са тим, неопходно развијати у оквиру формалног образовања.

Концепт дигиталне писмености сагледава се широко тако да, поред техничких знања и вештина да се адекватно рукује дигиталним уређајима, обухвата и низ когнитивних и социјалних компетенција неопходних за извршавање задатака у дигиталном окружењу. У истраживању је концепт дигиталне писмености дефинисан тако да подразумева пет компоненти: техничку, информациону, друштвено-комуникациону, креативну и рефлексивну.

Развијање дигиталне писмености сагледава се као вишедимензионални појам који подразумева школски контекст за развијање дигиталне писмености; дигиталну писменост наставника; оспособљеност наставника за примену дигиталних технологија у настави; као и наставну праксу развијања дигиталне писмености која обухвата предмете у оквиру којих се дигитална писменост развија, методе, поступке, активности и начине коришћења дигиталних технологија у настави и за учење.

У складу са наведеним предметом, циљ истраживања је испитивање карактеристика праксе развијања дигиталне писмености у контексту постојећих школских услова, као и могућности њеног унапређивања. Овако дефинисан циљ истраживања

операционализован је кроз следеће задатке: стицање увида о образовној политици развијања дигиталне писмености у Србији; стицање увида о карактеристикама концептуализације дигиталне писмености из перспектива наставника и ученика; испитивање постојања разлика у наставничким и ученичким концептуализацијама дигиталне писмености; утврђивање да ли се процене и самопроцене дигиталне писмености разликују из перспективе наставника и ученика; стицање увида у оспособљеност наставника за примену дигиталних технологија у настави и за учење; стицање увида у карактеристике праксе развијања дигиталне писмености у школи (какви су услови за развијање дигиталне писмености у школи; да ли пракса развијања дигиталне писмености варира у зависности од врсте предмета, наставничке самопроцене дигиталне писмености; оспособљености наставника за коришћење дигиталних технологија у настави; на које начине, које методе, облике рада, поступке и средства користе наставници, и у којој мери наставници подстичу развијање дигиталне писмености код ученика у настави и ван наставе); израда модела за предвиђање праксе развијања дигиталне писмености; сагледавање изазова, препрека и могућности за унапређивање праксе развијања дигиталне писмености.

Основне хипотезе од којих се полазило у истраживању:

У истраживању се пошло од претпоставке да је у оквиру званичних докумената препознат значај развијања дигиталне писмености у оквиру формалног образовања. У складу са тим је и претпоставка да су учињени одређени кораци како би се омогућили потребни технички, регулативни и други неопходни услови за праксу развијања дигиталне писмености у школи. У складу са дефинисаним циљем и задацима истраживања у раду су формулисане хипотезе у вези са: разумевањем концепта дигиталне писмености; проценама дигиталне писмености наставника и ученика; оспособљеношћу наставника за употребу дигиталних технологија у настави; условима за развијање дигиталне писмености у школи на основу којих се може предвидети пракса развијања дигиталне писмености; као и изазова, препрекама и могућностима за унапређивање праксе развијања дигиталне писмености у школи.

Претпостављено је да ће се и у оквиру наставничке и у оквиру ученичке концептуализације дигиталне писмености препознати различите компоненте овог концепта, као и да постоје разлике између наставничке и ученичке концептуализације дигиталне писмености. У истраживању се пошло од тога да постоје разлике између перспектива наставника и ученика у погледу самопроцена дигиталне писмености и процена дигиталне писмености наставника и ученика, односно да наставници и ученици неће на исти начин проценити сопствену дигиталну писменост, нити дигиталну писменост (других) наставника и (других) ученика. У вези са наставничком проценом вештина за примену дигиталних технологија у настави претпостављено је да она корелира са самопроценом дигиталне писмености, као и са бројем и врстом обука које су наставници похађали.

У истраживању се пошло од следећих претпоставки у вези са праксом развијања дигиталне писмености у школи: да нема довољно подстицајних услова за развијање дигиталне писмености у школи; да пракса развијања дигиталне писмености варира у зависности од врсте предмета, да је заступљенија у оквиру информатичких предмета, да варира у зависности од дигиталне писмености наставника и оспособљености наставника за употребу дигиталних технологија у настави; и да се на основу одређених кадровских и контекстуалних услова може предвидети заступљеност праксе развијања дигиталне писмености у школи. Такође је претпостављено да ученици и наставници на различите начине сагледавају изазове и препреке, и да виде различите могућности за унапређивање праксе развијања дигиталне писмености у школи.

Кратак опис садржаја дисертације:

Дисертацију чине четири кључна дела: теоријски оквир истраживања, методолошки оквир истраживања, анализа и интерпретација резултата истраживања и закључна разматрања.

Теоријски оквир истраживања структуриран је у пет целина. У првом поглављу овог дела разматра се шири контекстуални оквир за развијање дигиталне писмености. Критички се сагледава друштвено-културни контекст и образовна пракса, разматра се проблематика дигиталног јаза и дигиталних генерација и указује на еманципаторски потенцијал дигиталне писмености и значај њеног развијања у оквиру формалног

образовања. У другом поглављу теоријског дела рада исцрпно се разматра разумевање и проучавање писмености као феномена. Према савременим начинима разумевања и проучавања писмености говори се о писменостима у множини, односно новим писменостима које се разматрају кроз различите димензије – операционалну, културну и критичку, са циљем да се опишу и објасне нови начини изражавања које омогућавају дигиталне технологије. У трећем поглављу разматрају се различити концепти дигиталне писмености као и компоненте које су њен саставни део. У оквиру овог поглавља посебна пажња посвећена је терминолошком разјашњењу употребе појмова дигитална писменост или дигитална компетенција и дати су аргументи према којима је употреба појма писменост над компетенцијом адекватнија. Такође је дата радна дефиниција дигиталне писмености у оквиру које су редефинисане компоненте које су њен саставни део. Четврто поглавље посвећено је проблематици развијања дигиталне писмености. Анализирано је пет савремених теорија, оквира и модела за развијање дигиталне писмености (3Д модел, Пирамидални модел, Дигитална Блумова таксономија, *SAMR* модел и *TPACK* модел), са импликацијама за развијање дигиталне писмености у пракси. У петом поглављу теоријског дела рада дат је преглед методолошких оквира и резултата истраживања релевантних за предмет проучавања ове дисертације.

У другом делу рада приказан је методолошки оквир истраживања: формулација предмета и дефинисање основних појмова, циљ и задаци истраживања, хипотезе, веријабле, врста истраживања и извори података, методе, технике и инструменти истраживања, узорак истраживања, начини обраде података и преглед тока и организације истраживања. Постављен предмет и циљ истраживања јасно показују свеобухватан и темељан приступ проблему истраживања.

Трећа целина рада нуди приказ и анализу обављеног истраживања. Резултати истраживања су прегледно и систематично изложени, анализирани и интерпретирани, у оквиру шест целина: разумевање концепта дигиталне писмености; дигитална писменост наставника и ученика – процене и самопроцене; услови за развијање дигиталне писмености у школи; карактеристике праксе развијања дигиталне писмености у школи; изазови, препреке и могућности за унапређивање праксе развијања дигиталне писмености у школи. Основни резултати истраживања указују на следеће. Добијена је емпиријска

потврда предложеног теоријског концепта дигиталне писмености који обухвата пет дефинисаних компоненти: техничку, информациону, друштвено-комуникациону, креативну и рефлексивну. Потврђено је да постоје разлике у разумевању концепта дигиталне писмености између наставника и ученика, али су поменуте компоненте као саставни део дигиталне писмености препознате и из перспективе наставника и из перспективе ученика. Препознаје се улога формалног образовања за развијање дигиталне писмености која се схвата као међупредметна компетенција. Приметне су разлике између перспектива наставника и ученика у погледу самопроцена и процена дигиталне писмености наставника и ученика. Са аспекта добијених података, иако је дигитална писменост ученика процењена вишим вредностима и из перспективе ученика и из перспективе наставника, није изведен закључак о томе да су ученици дигитално писменији од наставника ако се узимају у обзир све компоненте које се подразумевају под концептом дигиталне писмености, и указано је на отежавајуће околности за извођење оваквих закључака с обзиром на комплексност феномена који се истражује и ограничења коришћених истраживачких техника. Добијени резултати потврдили су претпоставку да наставничка процена вештина за примену дигиталних технологија у настави корелира са самопроценом дигиталне писмености, као и са бројем и врстом обука које су наставници похађали. Што се услова за развијање дигиталне писмености у школи тиче, критички је разматрана образовна политика развијања дигиталне писмености у Србији, као и контекстуални услови на нивоу школе као институције у погледу техничке опремљености и школске климе. Претпоставка да пракса развијања дигиталне писмености варира у зависности од врсте предмета и да је заступљенија у оквиру информатичких предмета, емпиријски је потврђена. Утврђено је да пракса развијања дигиталне писмености позитивно корелира са самопроценом дигиталне писмености наставника и оспособљености наставника за употребу дигиталних технологија у настави. На основу регресионе анализе креиран је модел за предвиђање праксе развијања дигиталне писмености на основу тога како наставници процењују сопствене вештине за употребу дигиталних технологија у настави и за развијање дигиталне писмености, колико су обука похађали из домена дигиталних технологија, као и на основу тога како се процењује подршка школе и наставника за употребу дигиталних технологија у настави; чиме је

потврђена претпоставка да се на основу одређених кадровских и контекстуалних услова може предвидети заступљеност праксе развијања дигиталне писмености у школи.

У закључном делу рада, разматрани су добијени резултати, изведени закључци и дате импликације за успостављање и унапређивање праксе развијања дигиталне писмености у школи у оквиру пет поглавља: Дигитално друштво, дигитални јаз и дигиталне генерације; Дигитална писменост у теорији и пракси; Услови за развијање дигиталне писмености у оквиру формалног образовања; Развијање дигиталне писмености у школи – стање у пракси; Изазови, препреке и кораци за унапређивање или успостављање праксе развијања дигиталне писмености у школи.

На основу добијених резултата истраживања Мирјане Сенић Ружић отвара се низ нових питања подстицајних за будућа истраживања, од којих су многа повезана са практичним педагошким импликацијама и могућностима унапређивања педагошке праксе у области успостављања и унапређивања праксе развијања дигиталне писмености у школи.

Остварени резултати и научни допринос:

Претходна анализа омогућава да се закључи да докторска дисертација Мирјане Сенић Ружић представља вредан прилог педагошкој науци. Одабир и формулација основне теме рада, као и одабрани приступ у њеној обради указују на то да ова дисертација представља квалитетан научни рад. Развијање дигиталне писмености је актуелна и недовољно истражена тема, значајна за педагошку теорију и праксу. Теоријска и истраживачка сазнања о развијању дигиталне писмености у школи свеобухватно су изложена и темељно анализирана уз задовољавајући ниво испољеног критичког осврта према изложеним концептима и идејама, као и уз јасноћу и аргументованост у излагању сопствених ставова о изложеним научним и стручним питањима и проблемима. На основу анализе обимне литературе која се бави проблематиком писмености, нових писмености и дигиталне писмености, темељног теоријског оквира, као и на темељу резултата добро осмишљеног и реализованог емпиријског истраживања, дошло се до сазнања која омогућавају боље разумевање концепта дигиталне писмености, дубље сагледавање постојећих проблема у васпитно-образовној пракси и која отварају нове могућности за

успостављање, развој и унапређивање праксе развијања дигиталне писмености у оквиру формалног образовања. У целини гледано, теоријска анализа одабране теме представља добар извор информација и сазнања као полазиште за истраживања истог или сродних проблема, и за даља проучавања проблематике развијања дигиталне писмености. Аутор овог рада, ослањајући се на резултате истраживања, предлаже низ корака и смерница у осмишљавању потенцијалне стратегије развијања дигиталне писмености у оквиру формалног образовања. Према томе, ово истраживање поред теоријског, има и практични значај у смислу пружања смерница за планирање и организовање и на пољу образовне политике и на пољу наставне праксе.

У оваквом приступу истраживања развијања дигиталне писмености види се најзначајни допринос ове докторске дисертације, чиме се препознаје и истиче сложеност испитиваног проблема, која се рефлектује кроз теоријску утемељеност, постављени циљ и разраду задатака, комбиновање квантитативног и квалитативног приступа ради дубље елаборације проблема, примену различитих техника истраживања и критичку анализу и интерпретацију добијених резултата. Имплементација резултата овог истраживања може бити од помоћи наставницима, стручним сарадницима и школским управама у унапређивању свог рада у подручју развијања дигиталне писмености, која се схвата као „животна вештина“ савременог доба, неопходна свим грађанима. Дисертација је отворила нове аспекте сагледавања проблема дигиталне писмености и њеног развијања и веома је подстицајна за будућа теоријска и емпиријска истраживања.

Закључак:

На основу изложеног, Комисија оцењује да докторска дисертација Мирјане Сенић Ружић, под насловом „**Развијање дигиталне писмености у основној школи**“, испуњава услове који се овој врсти радова постављају и предлаже Наставно-научном већу Филозофског факултета у Београду, да је прихвати и одобри усмену одбрану.

У Београду, 04.10.2019. године

КОМИСИЈА:

Проф. др Радован Антонијевић
Филозофски факултет у Београду

Проф. др Биљана Бодрошки Спариосу
Филозофски факултет у Београду

Проф. др Александар Тадић
Филозофски факултет у Београду

Доц. др Саша Дубљанин
Филозофски факултет у Београду